

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.94

DOI <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2019.5/09>

Гусєв О.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПИТАННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню окремих аспектів поняття достовірності електронних доказів. Зазначена тематика є актуальною з огляду на тісний взаємозв'язок між достовірністю електронних доказів та їх допустимістю.

На початку статті автором коротко схарактеризовано різні підходи до правового регулювання достовірності доказів у різних юрисдикціях світу та розкрито сутність цього поняття у науці цивільного процесу України. На підставі викладеного сформульовано визначення поняття достовірності електронних доказів.

У статті зазначається, що чинне цивільне процесуальне законодавство України не містить критеріїв оцінки достовірності електронних доказів. Спираючись на висновки вітчизняних фахівців, автором окреслено загальний критерій достовірності електронних доказів, а саме цілісність електронної інформації як відсутність будь-якого несанкціонованого втручання до її змісту. Вибір спеціального критерію достовірності залежить від конкретного виду електронного доказу. Зважаючи на суб'єктивність поняття достовірності та вагомий вплив рис індивідуального мислення на оцінку доказів, запропоновано в непрямий спосіб закріпити у Цивільному процесуальному кодексі України критерії достовірності електронних доказів. До засобів такої фіксації автор відносить, зокрема, оціночні поняття та стандарти доказування.

Наприкінці статті доводиться, що стандарт доказування достовірності цифрових даних для визнання їх електронними доказами не повинен бути дуже високим, а поріг достовірності має бути досить легким для подолання. Це зумовлено такими причинами, як складність інформаційних технологій, недосконалість чинного законодавства та недостатність знань учасників справи про особливості цифрових даних та їх електронні носії. На цій підставі для оцінки достовірності електронних доказів запропоновано застосовувати стандарт доказування «баланс ймовірностей», що дозволить суду швидко і впевнено розв'язувати питання допустимості електронних доказів, не звертаючись по допомогу до осіб, які володіють спеціальними знаннями.

Ключові слова: цивільний процес, засоби доказування, електронні докази, достовірність доказів, стандарт доказування.

Постановка проблеми. Процесуальне право суттєво обмежує коло фактичних даних, які згодом можуть бути визнані в суді доказами. Це здійснюється у різний спосіб, головним із яких є нормативне визначення ознак, що їм обов'язково повинні відповідати судові докази. Однією з таких властивостей є достовірність доказів.

Поява у цивільному процесуальному законодавстві України поняття електронних доказів викликала жваву дискусію серед правників, одним із питань якої стала достовірність інформації в електронній формі, що частково визначає її

здатність бути легальним засобом доказування в суді.

У фаховій літературі висловлюються різноманітні думки з приводу довіри до сучасних нетрадиційних засобів доказування. Тому, зважаючи на певну законодавчу невизначеність та новизну явища електронних доказів у вітчизняному цивільному судочинстві, обрана тема наукового дослідження видається вкрай актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання поняття та особливостей електронних доказів у різних галузях процесуального права

України, а також проблематика оцінки їх достовірності, входили до сфери наукових інтересів багатьох учених. Зокрема, цим проблемам присвячували свої праці Н.С. Блажівська, М.О. Гетманцев, С.Й. Гонгало, О.О. Грабовська, К.Б. Дрогозюк, С.С. Єсімов, А.Ю. Каламайко, І.О. Крицька, Ю.С. Павлова, В.С. Петренко, С.Я. Фурса, Є.С. Хижняк, Д.М. Цехан, С.О. Чорний та інші.

Мета статті полягає у розкритті деяких особливостей поняття достовірності електронних доказів, її критеріїв, підходів до оцінки та формулюванні на цій підставі пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного цивільного процесуального законодавства та судової практики.

Виклад основного матеріалу. У науці цивільного процесу заведено вважати, що достовірність доказів означає відповідність одержаних судом фактичних даних об'єктивній дійсності [1, с. 142]. Певним чином ця властивість корелює з іншою ознакою доказів – належністю [2, с. 169–170]. Іноді достовірність доказів навіть називають «особливим аспектом належності» [3, ст. 901]. Це зумовлено тим, що обидві ознаки характеризують зміст доказів. Але якщо належність просто вказує на наявність якого-небудь зв'язку фактичних даних із фактами та обставинами справи, то достовірність характеризує відповідність цього зв'язку дійсності.

Правове регулювання достовірності доказів у світі не є уніфікованим і різниться залежно від юрисдикції. Так, у Фінляндії подані до суду докази можуть бути покладені в основу судового рішення лише тоді, коли вони є достовірними щодо фактів та обставин справи [4]. У праві країн англо-саксонської правової сім'ї немає єдиного терміну для позначення достовірності доказів, натомість вживаються такі слова, як *reliability*, *credibility*, *identity*, *authenticity* та інші [3; 14]. За цих умов загальний зміст достовірності доказів розкривається через низку правил, які встановлюють вимоги до змісту фактичних даних [5, с. 74]. Подібна ситуація склалась і в деяких країнах романо-германської правової сім'ї, наприклад, Німеччині та Естонії.

В Україні, відповідно до статті 79 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК України), достовірними вважаються докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи [6]. Останні наукові дослідження доводять, що під достовірністю доказів слід мати на увазі такий рівень правдивості доказових відомостей, що дозволяє суду з високим ступенем ймовірності бути переконаним в існуванні або неіснуванні фактів чи обставин, які входять до предмета дока-

зування, а також визнати відповідні дані доказами [2, с. 169]. Грунтуючись на цьому, можна сформулювати дефініцію достовірності електронних доказів, визначивши її як такий ступінь правдивості даних в електронній (цифровій) формі, що дозволяє суду бути переконаним у висновку про існування чи неіснування фактів та обставин, зафіксованих у них.

Слід зазначити, що з усіх прикладних аспектів використання електронних доказів у цивільному судочинстві питання їх достовірності є найбільш дискусійним. Забезпечення допустимості електронних доказів є дійсно складним завданням, але складнішою є перевірка та оцінка їх доказової ваги, в основі якої лежить достовірність цифрових даних. Іноді навіть здається, що якщо суд визнав електронні дані допустимими доказами, то протилежній стороні не залишається нічого іншого, крім як покірно змиритися з цим, визнати відбиті в них факти та обставини й утримуватися від будь-яких дій, спрямованих на оскарження їх достовірності, оскільки шанси на перемогу в цьому випадку можуть багаторазово зменшитись.

Існування таких переконань зумовлено тим, що навести контраргументи та подати докази, здатні довести протилежне, майже неможливо внаслідок складності інформаційних технологій, недосконалості чинного законодавства та недостатності знань учасників справи у цій галузі. Уявляється, що в найближчому майбутньому ця ситуація зміниться, і кожен зможе використовувати електронні докази як ефективний інструмент доказування у цивільному процесі з метою реалізації своїх прав, виконання обов'язків і захисту свобод.

У контексті питання про достовірність електронних доказів важливе значення мають критерії її оцінки. Вітчизняне процесуальне законодавство не конкретизує норму статті 79 ЦПК про достовірність доказів у світлі особливостей інформації в електронній формі. Цей недолік правового регулювання залишає вченим багато простору для досліджень і вироблення власних пропозицій, але фахівцями поки що не було сформульовано універсального критерію достовірності електронних доказів. Науковці справедливо зазначають, що поняття достовірності має суб'єктивний характер, а індивідуальність мислення настільки впливає на результати оцінки доказів, що закріпити конкретні вимоги до способу їх оцінки уявляється неможливим [2, с. 172]. З цього можна зробити висновок, що формулювання єдиного чіткого критерію достовірності електронних доказів є доволі складним завданням.

Водночас фахівці з питань електронних доказів сходяться на думці, що оцінка їх достовірності має здійснюватися на підставі змісту інформаційного об'єкта – файлу та його атрибутів (метаданих), а загальними критеріями такої оцінки повинні бути: 1) можливість ідентифікації автора, який створив цифрові дані та 2) можливість автентифікації самих даних, тобто підтвердження незмінності інформації з моменту її об'єктивації [7, с. 96; 8, с. 123, 193]. На підставі цих висновків можна визначити загальний критерій достовірності електронних доказів – цілісність цифрових даних як відсутність будь-якого несанкціонованого втручання до їх змісту.

Таке мірило відповідності електронної інформації дійсності має універсальний характер і може бути використане як у правозастосовній практиці, так і у правотворчості. Втім універсальність є одночасно головним недоліком цього критерію, оскільки вона не дозволяє враховувати всі особливості окремих видів даних. Унаслідок істотного узагальнення оцінка електронних доказів за вказаною підставою забезпечує лише мінімальний рівень їх достовірності. Для повнішої та більш ґрунтовної оцінки електронних доказів перевірку слід проводити за кількома критеріями: загальним і спеціальним. З огляду на технічну різноманітність цифрових даних та їх електронних носіїв додаткові критерії достовірності залежать від виду електронного доказу. Досить детально вони були описані в наукових працях А.Ю. Каламайка та Ю.С. Павлової [8; 9].

Важливим аспектом оцінки достовірності електронних доказів є значний вплив факторів суб'єктивного характеру. Традиційною методологічною основою розкриття змісту доказів є інформаційна концепція, індокринована в масову правосвідомість з середини 1960-х років [10, с. 96–97]. Її суть полягає в тому, що доказами визнаються відомості про факти та обставин справи, які можна одержати за допомогою нормативно визначених засобів доказування. Такий підхід вважається формальним, вкрай спрощеним і спрямований на розкриття лише тих ознак, які є суттєвими для філософії матеріалізму.

Проте для розв'язання проблем, що стосуються достовірності доказів, цього видається замало. Допомогти у вирішенні можуть сучасні підходи, що враховують гносеологічні аспекти поняття доказів [11, с. 302–305; 12, с. 189–190]. Не вдаючись у їх подробиці, для розкриття особливостей електронних доказів значення мають лише деякі засади, на яких вони ґрунтуються, зокрема, став-

лення до можливості пізнання та встановлення судом об'єктивної істини.

З цього приводу фахівці зазначають, що поняття достовірності доказів має суб'єктивний характер, оскільки ґрунтується на вірогідності як персональній упевненості суб'єкта оцінки доказів в існуванні фактів і обставин справи [12, с. 473]. Зважаючи на це, оцінка достовірності доказів – це здебільшого розумова діяльність, яка залежить від особистих інтелектуальних здібностей суб'єкта оцінки [2, с. 172]. Внаслідок цього, наприклад, у США вважають, що належність і допустимість доказів повинні оцінюватись лише за формальними критеріями, встановленими законом, а достовірність може визначатись судом або присяжними на власний розсуд [13, с. 162].

В Україні ж, відповідно до статті 89 ЦПК, суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням [6]. Саме внутрішнє переконання суду, засноване на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів, відіграє найважливішу роль в оцінці їх достовірності. Проте слід погодитися з ученими, що чинне процесуальне законодавство України не повною мірою враховує всі суб'єктивні фактори, що впливають на внутрішнє переконання суду. Поза увагою залишається логічність мислення, психологія, життєвий і професійний досвід та інше [10, с. 97].

Крім уже раніше зазначеної статті 79, достовірність доказів у ЦПК України згадується лише двічі. Так, частина перша статті 82 Кодексу вказує, що обставини справи, які визнаються учасниками, не підлягають доказуванню, якщо суд не має обґрунтованого сумніву щодо їх достовірності [6]. А згідно з частиною одинадцятою статті 83 у разі подання заяви про те, що документ, доданий до матеріалів справи або поданий до суду для ознайомлення, викликає сумніви з приводу достовірності, особа, яка його подала, може просити суд про виключення цього документа з доказів [6]. Водночас у ЦПК України не врегульовано порядок оцінки достовірності доказів, окрім згадки про внутрішнє переконання.

Для якісної оцінки достовірності доказів, особливо електронних, цього видається замало. Для прикладу, відповідно до частини шостої статті 37 канадського Закону про докази суд може одержати як доказ будь-які відомості, що на думку суду є достовірними, навіть якщо вони не є допустимими за законами Канади, і може обґрунтувати своє рішення на підставі цього доказу [14]. А у Фінляндії, згідно з частиною третьою статті 25 місцевого Кодексу судочинства, суд може

використовувати докази, одержані з порушенням порядку, встановленого законом, якщо це не загрожує справедливому судовому розгляду, враховуючи характер справи, серйозність порушення закону під час отримання доказів, значущість методу отримання доказів для їх достовірності, а також важливість цих доказів для ухвалення судового рішення [4].

Аналіз указаних положень демонструє, що законодавство іноземних держав в окремих випадках дозволяє відступати від формальних положень і ухвалювати справедливе судове рішення, керуючись достовірністю фактичних даних і доцільністю їх використання в судовому процесі. Такий висновок підтверджується й практикою ЄСПЛ [15].

Грунтуючись на цих засадах, деякі вчені висувають пропозицію про те, що не слід зумовлювати допустимість електронних доказів можливістю підтвердження їх достовірності, оскільки подібні правила ускладнюють встановлення судом дійсних обставин справи та перешкоджають заінтересованим особам у захисті прав і законних інтересів [8, с. 193]. З цієї ж причини не слід покладати на особу, яка подала до суду цифрові дані як докази, тягар доведення їх достовірності.

На противагу цьому, фахівці з США, коментуючи Федеральні правила про докази, стверджують, що достовірність – це вроджена логічна необхідність, без якої визнання фактичних даних допустимими доказами неможливе [3, ст. 901a]. Як показує досвід правового регулювання допустимості електронних доказів у провідних юрисдикціях світу, оцінку їх допустимості здебільшого пов'язують саме з достовірністю. Тому більш доцільно пристати до останньої думки, оскільки не може вважатися раціональною ідея, згідно з якою за певних обставин доказами можна визнавати відомості, що формують хибне уявлення про факти та обставини справи.

У нормотворчості вказані суб'єктивні фактори виявляються у використанні оціночних понять, різноманітних стандартів доказування та інших подібних засобів і прийомів. А в правозастосовній діяльності – у необхідності тлумачення норм права. ЦПК України не містить жодного оціночного поняття стосовно електронних доказів, хоча іноземний досвід показує, що це – ефективний інструмент правового регулювання нетрадиційних засобів доказування. Можливо, причиною є прагнення законодавця уникнути впливу будь-яких чинників суб'єктивного характеру на порядок здійснення судочинства. Але, зважуючи пере-

ваги та недоліки відсутності у процесуальному законодавстві оціночних понять стосовно достовірності електронних доказів, здається, що це не приносить значної користі вітчизняному правосуддю.

З огляду на те, що допустимість електронних доказів залежить від достовірності вміщених у них даних, а достовірність є поняттям суб'єктивним, цілком логічно, що одержані судом відомості доказового характеру потребують перевірки на відповідність дійсності, справжнім фактам і обставинам справи. У цьому контексті актуальності також набуває питання стандартів доказування достовірності електронних доказів, зокрема те, наскільки ретельно слід доводити відповідність цифрових даних дійсності, щоб суд визнав їх достовірними доказами.

Серед вітчизняних правників доволі поширеною є думка, що електронні докази є вкрай ненадійними [16, с. 81–83]. Тому фахівці, передусім практики, природно прагнуть звести ризик їх недостовірності нанівець і гарантувати максимальну правдивість інформації в електронній формі. Таке бажання підкріплюється законодавчим обмеженням, згідно з яким доказування не може ґрунтуватися на припущеннях [6]. На цій підставі суд не може покласти в основу свого рішення припущення про те, чи існував насправді певний факт або обставина, чи ні.

Коли в суду залишаються сумніви, правила розподілу обов'язку доказування вимагають від заінтересованої особи будь-що довести той факт, на який вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. Якщо ж учасник не може виконати цей обов'язок, факт вважається недоведеним. З огляду на те, що абсолютна істина є недосяжною, заінтересована особа змушена шукати істину відносно. На основі цього у праві багатьох іноземних держав сформувалося поняття стандарту доказування, що забезпечує можливість існування певної невизначеності під час встановлення фактів і обставин справи [17]. Існування цих стандартів доводить, що оцінка достовірності доказів не потребує стовідсоткової впевненості в існуванні зафіксованих у них фактів чи обставин.

Залежно від виду судочинства виділяють різні стандарти доказування: цивільні процесуальні та кримінальні процесуальні [18, п. 8]. Найбільш поширеним кримінальним процесуальним стандартом доказування за кордоном є стандарт «поза розумним сумнівом» (англ. – *beyond a reasonable doubt*), а цивільним процесуальним – «баланс ймовірностей» (англ. – *balance of probabilities*)

або, як його ще інакше називають, стандарт «переваги доказів» (англ. – *preponderance of evidence*) [19, с. 19]. Відрізняються вони лише ступенем вірогідності: згідно з останнім стандартом, оцінюючи достовірність доказів, ймовірність їх істинності повинна становити понад 50%, аби суд визнав їх достовірними, а згідно з кримінальним процесуальним стандартом – у діапазоні від 90% до 100%.

У вітчизняній правовій доктрині поняття стандарту доказування не набуло поширення, а зафіксовані у законах стандарти не одержали свого роз'яснення [19, с. 94]. Попри це, в процесуальних нормативно-правових актах дедалі частіше зустрічаються формулювання, що за своїм змістом є нічим іншим як стандартами доказування.

Зважаючи на складність інформаційних технологій, недосконалість чинного законодавства та недостатність побутових знань учасників справи для ефективного оперування електронною інформацією в цілях доказування, стандарт доказування достовірності цифрових даних для визнання їх допустимими електронними доказами не повинен бути дуже високим, а поріг достовірності має бути достатньо низьким і легким для подолання.

Недоліком цього підходу є потенційний ризик наповнення матеріалів судових справ недостовірними доказами, а відтак – ухвалення незаконних і необґрунтованих рішень. Але такі докори видаються передчасними, оскільки вони не враховують вплив принципу змагальності у цивільному судочинстві: в разі навіть автоматичного визнання цифрових даних допустимими доказами всі учасники справи отримують можливість звернути увагу суду на недоліки доказових відомостей, оскаржити їх достовірність і вимагати виключення з матеріалів справи.

Інакше дослідження цифрових даних може відбуватися двічі, де остаточна оцінка електронним доказам буде надана лише після ретельного їх вивчення із залученням всіх учасників справи, а в разі потреби – й інших осіб, зокрема тих, які володіють спеціальними знаннями. Якщо протилежна сторона не матиме сумнівів у достовірності цифрових даних, відносно простий стандарт доказування сприятиме значній економії часу для розгляду цивільних справ, мінімізації майнових витрат і поглибленому втіленню принципу правової визначеності.

Подібних висновків доходять фахівці з різних країн світу. Зокрема, А.В. Ласвська вказує, що визначені законодавством Республіки Білорусь спеціальні правила допустимості електронних доказів є не виправданими, часто суперечливими.

Вони перешкоджають широкому залученню електронних доказів у цивільний процес і не відповідають принципу вільної оцінки доказів судом [20, с. 61]. На цій підставі вчена пропонує виключити відповідні обмеження з законодавства.

Законодавець і суди можуть погодитися, що бар'єр для автентифікації електронних доказів не повинен бути занадто високим, але одразу ж виникає зустрічне питання, чи не буде такий поріг занадто низьким? В іноземній юридичній літературі можна зустріти деякі практичні рекомендації щодо обґрунтування та оцінки достовірності цифрових даних, але їх доволі небагато й вони не застосовуються в судах [21, с. 104–105]. В Україні поки що, на жаль, не розроблено жодних конкретних порад із приводу доведення та оцінки достовірності даних в електронній формі. Видається, що повноцінна ґрунтовна відповідь на це питання з'явиться лише тоді, коли зросте загальний рівень інформатизації вітчизняного суспільства.

Досягнення бажаного результату також потребує відбиття відповідних висновків в актах законодавства та правозастосовній практиці. Для уникнення «технологічного шоку» в праві раціональним видається поступовий еволюційний розвиток норм права, в яких будуть зафіксовані певні оціночні поняття та стандарти доказування. Хоча окремі проблеми оцінки достовірності цифрових даних можуть бути доволі складними, традиційні підходи повинні бути послідовно адаптовані для розв'язання нових завдань, що стосуються електронних доказів [22, с. 39]. На підставі таких моделей застосування електронних доказів у цивільному судочинстві стане значно простішим, а учасники процесу матимуть менше труднощів з оцінкою їх достовірності, що забезпечить ефективність і комфорт у досягненні цілей цивільного судочинства.

Висновки. Достовірність електронних доказів – це такий ступінь правдивості даних в електронній (цифровій) формі, що дозволяє суду бути переконаним у висновку про існування чи неіснування фактів та обставин, зафіксованих у них.

Загальним критерієм достовірності електронних доказів є їх цілісність, тобто відсутність будь-якого несанкціонованого втручання до їх змісту. Спеціальні критерії достовірності залежать від конкретного виду електронного доказу.

Поверхнєве дослідження понять ймовірності та достовірності доказів дозволяє зробити висновок, що факти, які входять до предмета доказування, можуть бути встановлені судом на підставі ймовірності. А критерієм достовірності доказів у такому

разі є внутрішнє переконання суду щодо відповідності доказових відомостей об'єктивній дійсності.

У нормотворчості суб'єктивні фактори виявляються у використанні оціночних понять, різноманітних стандартів доказування та інших подібних засобів і прийомів, а в правозастосовній діяльності – у необхідності тлумачення відповідних норм права. Зважаючи переваги та недоліки відсутності у процесуальному законодавстві України оціночних понять, які б стосувалися достовірності електронних доказів, це скоріше прогалина у праві, котра не приносить користі вітчизняному правосуддю.

Зважаючи на складність інформаційних технологій, недосконалість чинного законодавства та недостатність побутових знань учасників справи для ефективного оперування електронною інформацією в цілях доказування, стандарт доказування

достовірності цифрових даних для визнання їх допустимими електронними доказами не повинен бути дуже високим, а поріг достовірності має бути достатньо низьким і легким для подолання. За цих обставин змагальність цивільного судочинства виступає гарантією наповнення матеріалів судових справ лише достовірними доказами.

Внаслідок невизначеності такого законодавчого критерію оцінки доказів як «внутрішнє переконання» для оцінки достовірності електронних доказів пропонується застосовувати стандарт доказування «баланс ймовірностей», на підставі якого суд зможе швидко та впевнено розв'язувати питання допустимості електронних доказів, не звертаючись по допомогу до експертів, а учасникам справи не потрібно буде доводити стовідсоткову правдивість електронної інформації.

Список літератури:

1. Треушников М.К. Судебные доказательство. Москва : ОАО «Издательский дом «Городец», 2004. 272 с.
2. Грабовська О.О. Теоретико-правові проблеми доказування у цивільному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 563 с.
3. The Federal Rules of Evidence. *The Administrative Office of the U.S. Courts*, 2016. URL: <http://www.uscourts.gov/file/18068/download> (дата звернення: 12.08.2019).
4. The Code of Judicial Procedure. *The Finnish Ministry of Justice*, 2016. URL: https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1734/en17340004_20150732.pdf (дата звернення: 12.08.2019).
5. Руда Т.В. Достовірність доказів у цивільному судочинстві України та США : порівняльно-правовий аспект. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2011. Вип. 87. С. 73-78.
6. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 19 берез. 2004 р. № 1618-IV. *Голос України*. 2004. 18 трав. № 89.
7. Казачук І.В. Використання у доказуванні електронних джерел фактичних даних в адміністративно-деліктному процесі. *Європейські перспективи*. 2014. № 6. С. 93-97.
8. Каламайко А.Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 242 с.
9. Павлова Ю.С. Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 // Нац. ун-т. «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2019. 257 с.
10. Шумило М.Є. Поняття доказів у кримінальному процесі : пролегомени до розуміння «невловного» феномену доказового права. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 95-104.
11. Гмирко В.П. Доказування в кримінальному процесі : діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2010. 314 с.
12. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : Монографія. Харків : Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.
13. Loevinger L. Facts, Evidence and Legal Proof. *Case Western Reserve Law Review*. 1958. Вип. 9, Ч. 2. С. 154-175.
14. The Canada Evidence Act. *Justice Laws Website*, 2018. URL: <http://laws.justice.gc.ca/eng/acts/C-5/> (дата звернення: 13.08.2019).
15. Рішення у справі «Биков проти Росії» від 10 березня 2009 року. *Європейський суд з прав людини*. 2009. URL: http://eurcpcourt.ru/uploads/ECHR_Vukov_v_Russia_10_03_2009.pdf (дата звернення: 13.08.2019).
16. Хижняк Є.С. Особливості огляду електронних документів під час розслідування кримінальних правопорушень. *Держава та регіони. Серія Право*. 2017. № 4 (58). С. 80-85.
17. Томаров І. Стандарт доказування: внутрішнє переконання чи баланс вірогідностей. *Юридична газета*. 2019. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/standart-dokazuvannya-vnutrishne-perekonannya-chi-balans-virogidnostey.html> (дата звернення: 12.08.2019).
18. Рішення у справі «Джей. Кей. та інші проти Швеції» від 23 серпня 2016 року. *Європейський суд з прав людини*, 2016. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-165442%22%5D%7D> (дата звернення: 13.08.2019).

19. Степаненко А.С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» в кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. ун-т. «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2017. 237 с.

20. Лаевская А.В. Специальные правила допустимости электронных доказательств в гражданском и хозяйственном процессе Республики Беларусь. *Право.by*. 2015. № 4 (36). С. 57-62.

21. Stanfield A. The Authentication of Electronic Evidence : дис. ... д-ра філософії / The Queensland University of Technology. Брисбен, 2016. 295 с.

22. Freiden J., Murray L. The Admissibility of Electronic Evidence Under the Federal Rules of Evidence. *Richmond Journal of Law and Technology*. 2011. Вип. 17, Ч. 2. С. 1-39.

Husiev O.Yu. THE ISSUE OF RELIABILITY OF ELECTRONIC EVIDENCE IN THE CIVIL PROCEDURE OF UKRAINE

The article is devoted to the study of certain aspects of the notion of the reliability of electronic evidence. The subject matter is relevant given the close relationship between the reliability of electronic evidence and its admissibility.

At the beginning of the article the author describes different approaches to the legal regulation of the reliability of evidence in different jurisdictions around the world and reveals the essence of this concept according to prominent Ukrainian scientists in the field of civil process. On the basis of the above, the definition of the notion of reliability of electronic evidence is formulated.

The article states that the current civil procedural law of Ukraine does not contain any criteria for evaluating the reliability of electronic evidence. Based on the findings of domestic experts, the author outlines the general criterion for the reliability of electronic evidence, namely the integrity of electronic information as the absence of any unauthorized interference with its content. The choice of the special criterion of reliability depends on the specific type of electronic evidence. Given the subjectivity of the notion of authenticity and the significant influence of features of individual thinking on the evaluation of evidence, it is proposed to consolidate more criteria in the Civil Procedure Code of Ukraine.

At the end of the article, it is argued that the standard for proving the reliability of digital data for its recognition as electronic evidence should not be very high, and the reliability barrier should be easy enough to overcome. This is due to such reasons as the complexity of information technology, the imperfection of the current legislation and the lack of knowledge among the participants of the case about the features of digital data and its electronic media. On this basis, it is proposed to use the standard of proof “the balance of probabilities” to evaluate the reliability of electronic evidence, which will allow the court to quickly and confidently resolve the issue of the admissibility of electronic evidence without seeking the assistance of specialists and experts.

Key words: *civil procedure, means of proof, electronic evidence, reliability of evidence, standard of proof.*